

Mnogostranost djelovanja Hrvatske seljačke stranke u Moslavini
 Franko Mirošević, *Hrvatska seljačka stranka u Moslavini 1905. – 1941.*,
 Zagreb: ITG digitalni tisak, 2021, 419 str.

Franko Mirošević u knjizi obuhvaća povijest Hrvatske seljačke stranke (HSS) na području Moslavine koja je s Bjelovarsko-križevačkom županijom i Podravinom bila najснаžnije uporište stranke od njezina osnivanja 1904/1905 i djelovanja prije Prvoga svjetskog rata i u Kraljevini SHS, kada postaje ne samo najjača hrvatska stranka nego i centar hrvatskog seljačkog i nacionalnog pokreta, te u tridesetim godinama do 1941.

U iznošenju gradiva autor prati vremenski slijed događaja s fragmentarnim osvrtom na međunarodne odnose, a više piše o prilikama u Kraljevini SHS, odnosno Jugoslaviji i odnosima HSS-a s drugim političkim strankama te kako se oni reflektiraju na prilike u Moslavini.

U prvom dijelu knjige autor je nakon kratkog pregleda prilika u Austro-Ugarskoj početkom 20. stoljeća, iznio podatke o osnivanju i nastanku prvih podružnica Hrvatske pučke seljačke stranke (HPSS) u Moslavini 1905.

Tada su lokalni pristaše stranke u govorima i člancima interpretirali program HPSS-a, objavljen 1905. s *Tumačem* koji je napisao Antun Radić. Zato Mirošević prihvaća stav nekih autora da je Antun bio ideolog, a Stjepan praktični političar, iako je program zasnovan i na shvaćanjima Stjepana Radića („vođa i učitelj“) koja je gradio na poznavanju prilika u svim krajevima Hrvatske, ali i spoznajama o povijesnom razvoju čovječanstva, naroda i socijalnih grupa, država, kao i ustavnosti, demokracije, o kojima je napisao desetak knjiga znanstveno-popularnog karaktera.

U drugom dijelu knjige autor piše kako je u razdoblju od 1919. do 1923. došlo gotovo do eksplozivnog rasta stranke prvo na području nekadašnje Banske Hrvatske, a od 1923. i na području Dalmacije i među Hrvatima u BiH.

Mirošević prikazuje načine djelovanja HSS-a u Moslavini, karakteristične za stranku i na drugim područjima Hrvatske, koje odlikuje – za današnje doba gotovo nezamislivo – angažiranje pojedinaca iz najširih slojeva naroda kada se pojedinci, koji su od sela do sela, gotovo od kuće do kuće, okupljali i organizirali seljake oko ideja i programa stranke s ogromnom vjerom da se težnja za ravnopravnošću hrvatskog naroda s ostalim narodima na jugoslavenskom prostoru, kao i demokratskim i pravednim odnosima među ljudima, takvim angažiranjem i miroljubivim sredstvima borbe može i mora ostvariti.

O tom angažiranju manifestiranom na brojnim skupštinama i akcijama autor usporedno iznosi podatke koje donosi *Dom* te bilježe policija i drugi organi državne uprave, koji se u globalu poklapaju, ali na nekim mjestima i razilaze.

Stjepan Radić bio je jedan od predlagača odluke Sabora Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 29. X. 1918. o prekidanju veza s Austro-Ugarskom i ulasku „u zajedničku narodnu suverenu državu Slovenaca, Hrvata i Srba na cijelom etnografskom području“, ali se, kao i mnogi drugi, oštro protivio uspostavi monarhijskog oblika vladavine.

U Moslavini su, kao i širom Hrvatske, neki nosioci lokalnih vlasti odbijali položiti zakletvu kralju Petru, a protesti, posebno zbog žigosanja stoke i privremenog oduzimanja konja za vojne potrebe, kao i nasilni postupci srpske vojske, u proljeće i jesen 1920. doveli su i do pobuna. Zato se seljaštvo okuplja oko HPSS-a, koji se preimenuovao u Hrvatsku

republikansku seljačku stranku (HRSS). U vrijeme donošenja tzv. Vidovdanskog ustava HRSS je izradio svoj Ustav Neutralne (mirotvorne) republike Hrvatske, prema kojem je Hrvatska trebala postati konfederalna jedinica u međunarodno priznatom jugoslavenskom prostoru, a koji postaje novi program stranke. U Moslavini se Ustav prihvaćao na velikim skupštinama na koje su dolazili mnogi seljaci u narodnim nošnjama, okićeni su konjanici i nosile su se hrvatske zastave, a govorili su Stjepan Radić, Josip Predavec, Vladko Maček i istaknuti članovi HRSS-a iz Moslavine: Franjo Rafaj, Vinko Lovreković, Stjepan Uroić, Filip Lakuš i drugi.

HRSS tada nije imao snage za rad na poboljšanju gospodarskih prilika seljaštva, ali su seljaci u Moslavini sušne 1922. podržavali organiziranje pomoći gladnima u Dalmaciji te Bosni i Hercegovini.

Mirošević piše kako je težište Radićeva djelovanja tih godina bilo nastojanje na rješavanju hrvatskog pitanja. Radić to želi ostvariti u sporazumu s predstavnicima srpskog naroda. Od niza kontakata, zbog kojih se prekida suradnja s pravašima, u knjizi su spomenuti samo pregovori s Ljubom Davidovićem u jesen 1922, a detaljnije o tzv. Markovu protokolu s Narodnom radikalskom strankom (NRS), nakon izbora 1923, koji je zaoštrio odnose u državi. No, za rješavanje tog pitanja usporedno traži i podršku u Europi.

Mirošević malo piše o Radićevu boravku u inozemstvu. Opisuje samo kako su se seljaci u Moslavini za vrijeme njegova boravka u Londonu u jesen 1923, prema uputama vodstva stranke, suzdržavali od svih manifestacija i sastanaka kako ne bi dali povoda Vladi da ih optuži za pobunu ili komunizam. No, Radić je od engleskih političara dobio samo savjet da sve probleme rješava u beogradskom Parlamentu. Mirošević također samo spominje da Radić tada odlazi u SSSR, gdje mu preporučuju isto. Međutim, istaknuti talijanski marksist Antonio Gramsci, koji nakon razgovora s Radićem procjenjuje da je on talentiran političar i taktičar jer je uspio davanjem podrške Davidoviću uzdrmati Pašićevu Vladu, prognozira da će, ako Radić uspije okupiti i svu opoziciju iz Kraljevine SHS, kralj izvesti vojni udar.

U trećem dijelu knjige autor piše o tom pokušaju HRSS-a da podrškom Davidoviću sruši Pašićevu Vladu, što podržavaju i članovi HRSS-a u Moslavini, koji je zaustavljen uhićenjem S. Radića 5. siječnja 1925. i zabranom rada stranke.

Iako je HRSS na izborima 28. veljače 1925. postigao najveći broj glasova i mandata do tada, zbog opasnosti da stranci bude trajno zabranjen rad, u srpnju 1925. dolazi do sporazuma Pašić – Radić i formiranja Vlade s NRS-om, zbog čega neki članovi stranke izlaze iz HSS-a, a to kritiziraju i druge hrvatske stranke.

Mirošević piše da su 1925. održane dvije odvojene proslave 1000-godišnjice Hrvatskog Kraljevstva, a da su u Moslavini, u Ivanić Gradu, obilježili tu godišnjicu vatrogasno društvo i Hrvatski sokol. On ne spominje da je došlo do dviju proslava jer je Radić katoličke biskupe optužio da tu proslavu pretvaraju u ekskluzivno vjerski događaj na temelju netočne tvrdnje da je Katolička crkva najzaslužnija za održanje hrvatskog naroda, a ranije je on, zbog sporazuma Pašića i Mussolinija iz siječnja 1924 – prema kojem je Rijeka pripala Italiji – osim Mussolinija i Pašića, napao i papu Pia XI. jer je taj sporazum podržao, a hrvatski biskupi optužili su ga za komunizam zbog odlaska u Moskvu.

Kada Vlada krajem 1926. provodi zakon o podjeli države na 33, odnosno Hrvatske na 6 oblasti, čemu se Radić oštro protivio, on je uspjeh HSS-a na oblasnim izborima u siječnju 1927. iskoristio da poveže sve hrvatske oblasti u radu na ostvarenju projekata na gospodarskom, prosvjetnom i zdravstvenom području, a sušne 1927. opet organizira pomoć gladnima u Dalmaciji, Hercegovini, Hrvatskom Primorju i Lici.

Radić je 1925, 1926. i 1927, kao član delegacije Kraljevine Jugoslavije na zasjedanju Lige naroda u Ženevi, nastojao delegate iz raznih država upoznati s hrvatskim pitanjem. Seljaci u Moslavini vjerojatno nisu shvaćali značenje te njegove aktivnosti pa Mirošević o tome ne piše. Radić i prvaci HSS-a sve češće kritiziraju radikale i zbog korupcije i žandarskog nasilja te prekidaju suradnju s radikalima, nakon čega dolazi do još većeg zaoštavanja političkih prilika u Kraljevini SHS.

Nakon izbora 1927, kada je HSS u Moslavini, kao i u cijeloj državi, dobio za trećinu manje glasova, uz veliku apstinenciju birača, dolazi do pomirenja starih drugova i dojučerašnjih neprijatelja Radića i Pribičevića te stvaranja Seljačko-demokratske koalicije (SDK) u koju ulaze HSS i Srpska demokratska stranka (SDS), što nailazi na odobravanje u Moslavini.

No, kritike SDK-a i drugih opozicijskih stranaka ugrožavaju opstanak radikalskih vlada i položaj samoga kralja, zbog čega dolazi do atentata na zastupnike HSS-a u kojem su ubijeni Pavle Radić i Đuro Basariček, a naknadno je umro i Stjepan Radić. U Moslavini su tada održane mnogobrojne komemorativne svečanosti. Sve hrvatske stranke okupljaju se oko HSS-a, a Zastupnici SDK-a 1. kolovoza 1928. donose zaključak, koji je potpisao i Stjepan Radić, da više ne sudjeluju u radu Narodne skupštine u Beogradu.

Mirošević ovaj dio knjige završava pjesmom Mije Stuparića *Ti nisi vumrl...*

U šestom dijelu knjige Mirošević opisuje teške prilike koje nastaju nakon što je kralj Aleksandar 6. siječnja 1929. uveo diktaturu. Zabranjene su sve stranke i sva „plemenska imena i zastave“. Maček je uhićen, Josip Predavec ubijen, navodno bez veze s politikom, a ing. August Košutić i Juraj Krnjević otišli su u inozemstvo. Podpredsjednik HSS-a, seljak Dragutin Kovačević, priklanja se kralju. Progonilo se i prvake drugih stranaka, posebno komuniste, pa i mnoge stanovnike Moslavine.

Seljaci su 1931. opterećeni posljedicama velike ekonomska krize, političko je djelovanje zamrlo, ali stanovnici Moslavine odbijaju ulazak u Jugoslavensku nacionalnu stranku (JNS) i apstiniraju na parlamentarnim izborima 1931, kao i na općinskim izborima 1933.

Kada su SDK i Hrvatska stranka prava 1932. donijele tzv. „Zagrebačke punktacije“, u kojima se osuđuje kraljev apsolutizam i hegemonija Srbije, na njih reagiraju srbijanske stranke, kao i SLS i JMO. Umjesto Mačeka, koji je opet uhićen, poslove HSS-a vodi Ante Trumbić, a u SDS-u Svetozara Pribičevića, koji je iz zatočeništva u selu Brus kraj Čačka pušten na liječenje u Francusku, pa u Češku, zamjenjuje Srđan Budisavljević.

Mirošević piše da nemogućnost rada SDK-a, teška situaciju u zemlji i teror vlasti pogoduje ustaškim elementima koji pokušavaju širiti svoje ideje, bez velikog odjeka, a da tada jača i utjecaj Katoličke crkve koja osniva Veliko križarsko bratstvo i Veliko križarsko sestinstvo, koji se ne bi smjeli baviti politikom, ali se pred rat u njima osjeća snažan utjecaj frankovaca, odnosno ustaša.

Ubojstvo kralja Aleksandra nije izazvalo veliku žalost u Moslavini. Vođe nekadašnje Demokratske i Zemljoradničke stranke tada traže da se ukine Oktroirani ustav, dopusti rad stranaka, ali i hitno krene u rješavanje hrvatskog pitanja koje destabilizira cijelu državu. Zato Maček, nakon što ga knez Pavle pušta na slobodu u prosincu 1934, dogovara s njima zajednički izlazak na izbore 1935.

U sedmom dijelu knjige Mirošević piše da se u Moslavini izmjenjuju nade i protesti jer poboljšanja prilika nema ni nakon izbora 5. svibnja 1935, na kojima, usprkos velikom teroru, korupciji i javnom glasanju, lista Udružene opozicije (SDK, Demokratska i Zemljoradnička stranka te JMO) dobiva 37,4% glasova, a u Moslavini veliku većinu.

HSS tada, koristeći se prešutnim toleriranjem obnove političkog rada stranaka, okuplja i širi krug pristalica s pomoću svojih organizacija Gospodarske i Seljačke sloge, koje su u nekoliko predratnih godina ostvarile velike rezultate na poboljšanju gospodarskih, prosvjetnih i zdravstvenih prilika u Hrvatskoj.

Zbog nastavka nasilnih napada žandarmerije i protivnika suradnje Hrvata i Srba, HSS organizira Seljačku i Građansku zaštitu (HSZ i HGZ). No, one se na terenu, pa i u Moslavini, sve češće otimaju odredbama rukovodstva stranke, nameću se kao organi vlasti i pridonose destabilizaciji političkih prilika, a u njih se pred rat sve više infiltriraju frankovci, odnosno ustaše.

Uoči novih izbora 1938. u lipnju u Garešnici, pred 300 osoba govori Mira Maloča, a u listopadu u Garešnici pred više od 7000 ljudi govore Rade Pribičević, Mihovil Pavlek Miškina, Mijo Stuparić i Ljudevit Tomašić o nastavku suradnje Hrvata i Srba i rješavanju seljačkih problema, na tragu Stjepana Radića i Svetozara Pribičevića, a Tomašić je izjavio da su oni protiv rata te „protiv fašizma i komunizma jer smo za demokraciju“. (Ustaše su ga ubile u svibnju 1945. u Lepoglavi.)

Na izborima 11. prosinca 1938. pokazalo se još jasnije nezadovoljstvo najširih slojeva dotadašnjim stanjem i velika podrška opoziciji, što daje argument Vladku Mačeku, predsjedniku HSS-a i predstavniku SDK-a, da krene u pregovore za rješavanje hrvatskog pitanja.

Maček formalno pregovara s predsjednikom Vlade Dragišom Cvetkovićem, ali zapravo s knezom Pavlom. Obojica su bila spremna na određene kompromise, ne samo zbog unutrašnjih prilika, nego zbog sve očitije opasnosti da Jugoslavija bude uvučena u rat.

Tako je 26. travnja 1939, tjedan dana prije napada Njemačke na Poljsku, objavljen sporazum Cvetković–Maček. SDK ulazi u Vladu, Maček postaje njezin podpredsjednik te je osnovana Banovina Hrvatska, kojoj su određene privremene granice, kao i područja nadležnosti. Protiv stvaranja Banovine bile su pristaše ustaškog pokreta, a posebno protiv granica i sve srpske stranke.

No, na općinskim izborima 1940. HSS u Moslavini dobiva većinu glasova, dok je Komunistička partija Jugoslavije (KPJ, od 1937. KPH), koja je djelovala ilegalno ili preko radničkih sindikata URSS-a, u tom izrazito poljoprivrednom kraju dobila samo nekoliko desetaka glasova. Tek pred rat **širi** se krug njezinih simpatizera i članova.

Mirošević knjigu završava kratkim prikazom događaja u travnju 1941. Maček je, u želji da se održi jedinstvo hrvatskog naroda i HSS-a, kao i zbog uvjerenja da Hrvati kao mali narod ne mogu voditi rat protiv nacističke Njemačke, a da će antifašistička koalicija pobijediti, na pritisak Nijemaca izdao proglas hrvatskom narodu u kojem ga poziva da se „novoj vlasti pokori“, a „sve pristaše HSS koji su na upravnim položajima“ „da iskreno surađuju s novom vladom.“

No, ubrzo je došlo do podjela koje je htio izbjeći. I u Moslavini je u travnju 1941. HSZ razoružavao jugoslavensku vojsku i zauzeo neprijateljski stav prema Srbima. Većina je naroda ostala pasivna, ali tijekom vremena, posebno od 1943, sve više ljudi priključuje se borbi partizana protiv okupatora i ustaške države.

Na kraju je Franko Mirošević zaključio da su ustaše upropastile borbu hrvatskog naroda da stvori svoju demokratsku državu, koju je desetljećima vodio pod vodstvom HSS.

Sve je te događaje Franko Mirošević prikazao na 419 stranica, s mnogo fotografija istaknutih članova H(P/R)SS-a i drugih ličnosti, kao i moslavačkih gradova, mnogo tablica i 4 geografske karte.

U cjelini autor je na znanstveno relevantan način prikazao mnogostranost djelovanja H(P/R)SS-a u Moslavini. Objektivno je prikazao godine uspona i kriza H(P/R)SS-a u Moslavini i Hrvatskoj, a posebno je značajno to što je uspio prikazati kako se u govorima i spisima lokalnih čelnika prikazuju ideje stranačkih vođa i političke odluke vodstva stranke na razini države i kako ih shvaćaju seljaci. Jasnim pregledom događaja i donošenjem niza životnih detalja knjiga bi mogla biti privlačna i širem krug čitatelja.

Branka Boban

Romski emancipacijski pokret u europskim zemljama između dvaju svjetskih ratova

Roma Portraits in History: Roma Civic Emancipation Elite in Central, South-Eastern and Eastern Europe from the 19th Century until World War II (ur. Elena Marushiakova, Vesselin Popov), Paderborn: Brill | Schoeningh, 2022, 749 str.

Knjiga *Roma Portraits in History: Roma Civic Emancipation Elite in Central, South-Eastern and Eastern Europe from the 19th Century until World War II* nastala je kao dio projekta „RomaInterbellum: Roma Civic Emancipation between the Two World Wars“, koji financira *European Research Council*, kao dio projekta „European Union’s Horizon 2020 Research and Innovation Programme“. Glavni su urednici knjige Elena Marushiakova i Vesselin Popov s *University of St Andrews*, uz suuredničku pomoć Sofije Zahove i Raluca Bianca Roman. Ovaj urednički tim okupio je znanstvenike iz Poljske, Latvije, Mađarske, Rumunjske, Moldavije, Srbije, Turske, Rusije, Bugarske, Finske, Češke i Sjedinjenih Američkih Država.

Isti urednički dvojac izdao je prošle godine dvije knjige unutar spomenutog projekta: *Roma Voices in History: A Source Book. Roma Civic Emancipation in Central, South-Eastern and Eastern Europe from the 19th Century until World War II* (Paderborn: Brill – Ferdinand Schöningh, 2021) i *Romani Literature and Press in Central, South-Eastern and Eastern Europe from the 19th Century until World War II* (Paderborn: Brill – Ferdinand Schöningh). Metodološki pristup autora u ovom djelu jest isticanje značenja pojedinih Roma kao pojedinaca koji su bili dio romskoga građanskog emancipacijskog pokreta u europskim zemljama između dvaju svjetskih ratova. Upravo je to novi metodološki koncept u kojem se Romi vide kao subjekt određenih društvenih procesa u kojima su oni sami kreatori vlastite sudbine (povijesti). Ovakvo promišljanje suprotno je dosadašnjem konceptu Roma kao prijetnje ili žrtve unutar područja romskih studija (*Romani Studies*). Autori slijede metodološki model stvaranja i razvoja nacionalnih pokreta Miroslava Hrocha, koji primjenjuju na razvoj romskoga građanskog emancipacijskog pokreta. Jezgru ovog pokreta činili su istaknuti Romi, koji su inicirali i predvodili razvoj samog pokreta, a upravo su ti podjedinici, njihov život i djelovanje tema ove knjige.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI
54
BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2022.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 54, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Filip Šimetin Šegvić (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history), Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

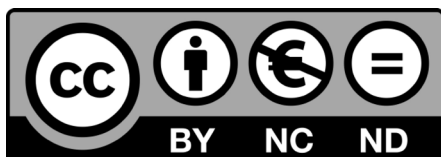
Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

DOI: 10.17234/RadoviZHP.54

Djelo je objavljeno pod uvjetima Creative Commons Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 Međunarodne javne licence (CC-BY-NC-ND) koja dopušta korištenje, dijeljenje i umnažanje djela, ali samo u nekomercijalne svrhe i uz uvjet da se ispravno citira djelo i autora, te uputi na izvor. Dijeljenje djela u prerađenom ili izmijenjenom obliku nije dopušteno.